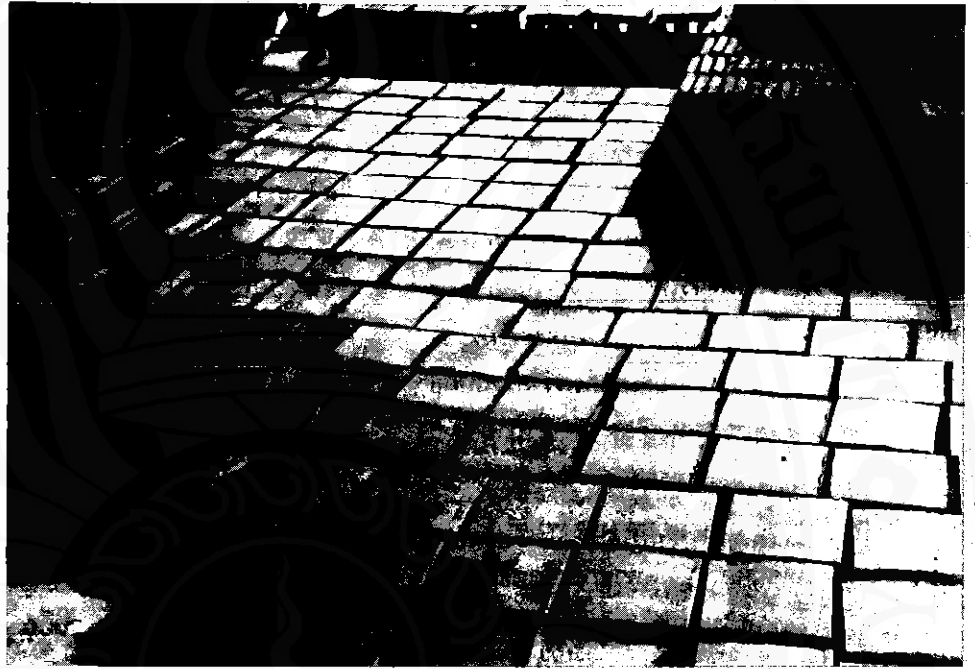

เครื่องปั้นดินเผาตาลาบางปู

ฉัตรชัย ศุภระภาณูจน์

ช่วง พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๒๔ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช วิทยาลัยครู นครศรีธรรมราช (ปัจจุบันคือสถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช) ได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปในพื้นที่ อำเภอกำแพงแสนหลายครั้ง เพื่อสำรวจอาชีพช่างฝีมือเครื่องปั้นดินเผาที่บ้านยิง (บ้านมะยิง) ซึ่งอยู่ใกล้ชุมชนโบราณโมคลาน แต่ทุกครั้งพบว่าจำนวนช่างและผู้ประกอบอาชีพนี้ลดน้อยลง ทุกที สาเหตุเนื่องมาจากสนนราคาของเครื่องปั้นดินเผาที่บรรจุผลผลิตขึ้นมานั้น แสนจะถูกเมื่อเปรียบเทียบกับแรงงานที่ต้องลงไป คนรุ่นใหม่จึงไม่ค่อยสนใจจะสืบทอดอาชีพนี้ ผู้มีฝีมือในการปั้นรุ่นเก่าก็มักวันร่อยหรอลง เพราะความขรบน้ำ้ง ความเหนื่อยหน้ยบ้ำ้ง และความขาดแคลนตลาดจำหน่ายบ้ำ้ง จนหลายคนอดคิดไม่ได้ว่าเครื่องปั้นดินเผาบ้านยิงและโมคลานวันนี้ อาจเป็นบทสุดท้ายของตำนานเครื่องปั้นพื้นบ้านรุ่นโบราณแห่งนครศรีธรรมราช

แต่เมื่อเวลาผ่านไปเพียง ๑๐ ปี ตำนานเครื่องปั้นดินเผาบ้านยิงและโมคลานที่ทำทำจะจบสิ้นลงนั้น กลับมีบทบาทที่น่าสนใจเพิ่มขึ้น ได้เพิ่มสีสันลวดลายและลึกลับแก่งานปั้นดินเผาดั้งเดิมให้มีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้ง เมื่อคนรุ่นใหม่แห่งบ้านยิงพร้อมใจกันสร้างแหล่งผลิตแห่งใหม่ขึ้นที่บ้านศาลาบางปู จนกลายเป็นความหวังของวงการเครื่องปั้นดินเผาในนครศรีธรรมราช ณ วันนี้

บ้านศาลาบางปู : ชุมชนเก่าที่โตเร็ว

บ้านศาลาบางปูเป็นชุมชนเล็กๆ บนสันทรายริมทะเล เดิมอยู่ในท้องที่หมู่ที่ ๓ ตำบลปากพูน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นหมู่ที่ ๑๐ พื้นที่ด้านตะวันออกจดอ่าวไทย ด้านตะวันตกจดพรมีทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๑ (นครศรีธรรมราช-ท่าศาลา-สุราษฎร์ธานี) ผ่าน ประชากรกว่าครึ่งนับถือศาสนาพุทธ ที่เหลือนับถือศาสนาอิสลาม ตั้งบ้านเรือนเรียงรายไปตามทางหลวงสายดังกล่าว โดยมีวัดศาลาบางปู (วัดวิสุทธิอาราม) เป็นศูนย์กลางของชุมชน

นายนวล กล่อมจิตร^๑ มัคทายกวัดวิสุทธิอารามเล่าให้ฟังว่า ที่ได้ชื่อว่า "บางปู" ก็เพราะว่าแต่เดิมพื้นที่บริเวณหมู่บ้านนี้เป็นบางน้ำลึก มีลำน้ำซึ่งไหลลงทะเลยาวหลายเส้น ในบางดังกล่าวมีปูและเป็ยวมมาก จึงเรียกว่า "บางปู" ต่อมาบางนั้นน้ำตื้นขึ้นกลายเป็นพื้นดินราบเรียบเสมอกันเกือบหมด เพราะคลื่นซัดเอาโคลนตมขึ้นมาทับถม จนแทบไม่เห็นรูปร่างของบางหรือคลองเหลืออยู่เลย แต่ชาวบ้านก็ยังคงเรียกว่า "บางปู" อยู่ดังเดิม

ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้บ้านศาลาบางปูเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงสองทศวรรษมานี้ก็คือการเกิดขึ้นของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๑๐๓ (นาพู-ศาลาบางปู) ความยาว ๒๕ กิโลเมตรกรมทางหลวงก่อสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเส้นทางอ้อมค่ายวชิราวุธ อันเป็นที่ตั้งของกองบัญชาการกองทัพภาคที่ ๔ ขณะเดียวกันก็เป็นเส้นทางเลี่ยงเมือง โดยตัดเชื่อมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๔๐๓

(นครศรีธรรมราช-ทุ่งสง) เข้าด้วยกัน จุดบรรจบของเส้นทางทั้งสองสายคือ ที่บริเวณบ้านศาลาบางปู จึงกลายเป็นสามแยกที่คับคั่งด้วยรถยนต์ ทั้งภายในและต่างจังหวัด มีนักการค้าไปลงทุนสร้างงานขึ้นในพื้นที่ดังกล่าวหลายราย ไม่ว่าจะเป็นโรงงานทำอิฐ โรงงานน้ำมันมะพร้าว สถานีบริการน้ำมันและล่าสุดคือสถานีถ่ายทอดสัญญาณของสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๕ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยเร่งรัดให้ชุมชนศาลาบางปูเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้คนหนุ่มสาวจำนวนหนึ่งมาสร้างงานอาชีพเครื่องปั้นดินเผาขึ้นที่นี่

ศาลาบางปู :

โฉมหน้าใหม่ของเครื่องปั้นดินเผาเมืองนคร

กลุ่มคนหนุ่มสาวที่เข้ามาจับงานปั้นดินเผาที่ศาลาบางปู อำเภอท่าศาลาในเวลานี้ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวข้างบ้านหม้อแห่งบ้านยิงและบ้านโมคลาน โดยมี นายอนุชิต บัวแก้ว เป็นแกนนำมีพี่น้องและเพื่อนบ้านจากละแวกโมคลานอีก ๕-๖ คน มารวมกลุ่มกันทำ

ครอบครัวของอนุชิต คร่ำหวอดอยู่กับเครื่องปั้นดินเผามานาน โดยมีนายเลียบและนางเกยูร บัวแก้ว (บิดามารดา) เป็นกำลังสำคัญ ในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๒-๒๕๒๔ ภาวะเศรษฐกิจของประเทศกำลังตกต่ำ ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านยิงและโมคลานจำหน่ายได้ยาก ข้างบ้านหลายครอบครัวในหมู่บ้านทั้งสองพากันละทิ้งอาชีพนี้ไปปรับจ้างขุดดินหรือทำสวนกันมาก ซึ่งครอบครัวของอนุชิตก็ตกอยู่ในภาวะการณ์ดังกล่าวด้วยเช่นกัน

^๑ อ้างถึงใน อัมมร สุระเจน ประวัติชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ปริญญาณิพนธ์ กศ.ม. ๒๕๒๑ หน้า ๒๒๑.

อนุชิต บัวแก้ว

ผู้ริเริ่มกลุ่มผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาสาลาบางปู

ในช่วง พ.ศ.๒๕๓๒ เป็นต้นมา ภาวะเศรษฐกิจของประเทศเริ่มดีขึ้นประชาชนในต่างจังหวัดเริ่มมีกำลังซื้อสูงขึ้น งานก่อสร้างอาคารบ้านพักที่อยู่อาศัยส่วนบุคคลเริ่มได้รับความสนใจจากชนชั้นกลางในต่างจังหวัด ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่แสดงรสนิยมได้รับความสนใจจากผู้บริโภคอนุชิตจึงกลับมาบ้านเกิดเพื่อผลิตงานเครื่องปั้นดินเผาของตนเองขึ้น โดยอาศัยเทคนิคการผลิตและจุดเด่นของเครื่องปั้นดินเผาจากราชบุรี ด้านเกวียนและสันทิมมา เป็นแนวการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือผลิตภัณฑ์ดินเผาดิบ (เผาแดง) ด้วยรูปแบบใหม่ คือ แจกันทรงต่างๆ และประติมากรรมฝาผนัง ควบคู่กับเครื่องปั้นดินเผาแบบเดิมคือ หม้อดิน เผล้ง เตาสามขา และโล่ง (เนียง)

อย่างไรก็ดี เนื่องจากบ้านยังเป็นชุมชนที่อยู่ห่างริมทางหลวงแผ่นดินมาก ทำให้การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไม่สู้กว้างขวางเท่าที่ควร อนุชิตกับครอบครัวจึงไปเลือกเช่าที่ดินเอกชนบริเวณสามแยกสาลาบางปูไว้

แปลงหนึ่ง เพื่อใช้เป็นทั้งแหล่งผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓

ด้วยเหตุที่บริเวณสามแยกสาลาบางปูมีทำเลดีพื้นที่กว้างขวาง ร่มรื่นด้วยสวนมะพร้าวมีสถานบริการน้ำมันขนาดใหญ่ของ ปตท. ตั้งอยู่ มีรถทัวร์ที่พานักท่องเที่ยวต่างจังหวัดและต่างประเทศแวะพักอยู่เสมอ รวมทั้งมีรถโดยสารประจำทางปรับอากาศหลายสายแวะเติมน้ำมันและรับประทานอาหาร ทำให้ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาสาลาบางปูจำหน่ายได้ดีกว่าในหมู่บ้านยิงและโมคลาน กลายเป็นสิ่งผลักดันให้ช่างปั้นดินเผาจากบ้านยิงหลายครอบครัวมาตั้งร้านผลิตและจำหน่ายชิ้นโฉมหน้าใหม่ของสาลาบางปูจึงกำเนิดขึ้นเพราะเครื่องปั้นดินเผาเมื่อหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา

ผลิตภัณฑ์และผู้ผลิต

เครื่องปั้นดินเผาสาลาบางปู เป็นเครื่องปั้นที่พยายามพัฒนารูปแบบขึ้นจากเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านรุ่นเก่า เป็นการผลิตเพื่อสนองความต้องการของตลาดภายนอกท้องถิ่น เช่น กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ กลุ่มชนชั้นกลางเพื่อเป็นของที่ระลึกบ้าง เป็นเครื่องประดับตกแต่งอาคารบ้านเรือนบ้าง และมีความมุ่งหวังขยายตลาดเพื่อการส่งออก รูปแบบการผลิตมักจะทำแบบหรือดัดแปลงมาจากรูปแบบเครื่องปั้นดินเผาพื้นบ้านโบราณจากโมคลาน บ้านยิง และบ้านนอกไร่

กล่าวสรุปเครื่องปั้นดินเผาสาลาบางปูในปัจจุบันมีอยู่สามประเภท ประเภทแรกคือ เครื่องปั้นดินเผาดั้งเดิม ได้แก่ หม้อดิน สวด (หวด) เผล้ง เนียง (ตุ่มน้ำขนาดเล็ก) และกระถางต้นไม้ เป็นต้น ประเภทที่สอง คือ เครื่องปั้นที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ หรืออาศัยแบบจากท้องถิ่นอื่นมาเป็นแนว ได้แก่ กระถางกล้วยไม้ กระถางโปรง แจกันทรงสูง กระเบื้องปูพื้น และแผ่นประติมากรรมฝาผนังสำหรับแต่งบ้าน เป็นต้น ส่วนประเภทที่สาม คือ เครื่องปั้นดินเผาที่รับมาจากต่างภาค

เพื่อมาจำหน่ายในร้าน ได้แก่ โองมั่งกรจากราษฎร (ขนาดเล็ก) และน้ำเต้าจากลำปาง เป็นต้น

ในการสำรวจร้านจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผาศาลาบางปูเมื่อปลายเดือนมกราคม ๒๕๓๙ พบว่ามีร้านผลิตและจำหน่าย ๘ ร้านคือ^๒

๑. ร้านประติมากรรม นายอนุชิต บัวแก้ว เป็นเจ้าของ
๒. ร้านทหารไทย จสอ.สมพงศ์ จันทร์สินธุ์ เป็นเจ้าของ
๓. ร้านสหกรณ์เครื่องปั้นดินเผาโมคคลาน จำกัด นายสมคิดและนางจรรยา เกิดแก้ว เป็นเจ้าของ
๔. ร้านนางมลิวรรณ วงศ์ราชสิทธิ์
๕. ร้านนายไมตรี ทองคำ
๖. ร้านนายดลรี ไพรินทร์
๗. ร้านนางอารีย์ พรหมจันทร์
๘. ร้านนางอุทัยวรรณ อำนวยวงศ์

ร้านค้าเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นเพิงพักหรืออาคารชั่วคราวริมทางหลวงแผ่นดิน การประดับตกแต่งร้านและจัดวางผลิตภัณฑ์ยังไม่เป็นเรื่องเน้นจริงจังนัก โรงเรือนที่ผลิตก็เป็นลักษณะพื้นบ้านแต่เตาเผาได้พัฒนาเป็นเตาก่อด้วยอิฐทนไฟ

ลูกค้าส่วนใหญ่ในขณะนี้มักมาจากต่างอำเภอ ได้แก่ อำเภอลานสกา พรหมคีรี ปากพั่น และ ร่อนพิบูลย์ เป็นต้น อีกส่วนหนึ่งเป็นพวกนักท่องเที่ยวหรือกรุ๊ปทัวร์จากกรุงเทพมหานคร ซึ่งนับวันจะเพิ่มปริมาณขึ้น ยิ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้ (นครศรีธรรมราช) ด้วยแล้ว ก็ยิ่งทำให้ผลิตภัณฑ์จำหน่ายได้มากขึ้น นอกนั้นเป็นลูกค้าต่างจังหวัดที่สั่งซื้อกันมาเป็นประจำ เช่น จากจังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง และจังหวัดภูเก็ต ทำให้มีรายได้ดีกว่าในหมู่บ้านยิงและโมคคลาน อันเป็นแหล่งผลิตดั้งเดิมหลายเท่า

การพัฒนารูปแบบและการแสวงหาเอกลักษณ์ประจำถิ่นให้แก่ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาศาลาบางปู ยังเป็นความใฝ่ฝันที่คนหนุ่มสาวกลุ่มนี้ปรารถนาให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นความภูมิใจของตนเหมือนที่คนรุ่นพ่อแม่ได้สร้างงานและฝากฝีมือไว้แล้วบนผืนแผ่นดินนครศรีธรรมราช.

^๒ เกศินี ศรีสุชาติ และจิตติมา ห่อธรรมกุล สํารวจข้อมูล และอํานวย ทองทะวีย ถ่ายภาพ วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๓๙